

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

"MIKROKREDITBANK" ATBDA DEPOZIT OPERATSIYALARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.

Boltayeva Muxayyo O'ktamovna

"Mikrokreditbank" ATB Buxoro viloyati Romitan bank xizmatlari markazi, Personal bilan ishlash bo'limi bosh mutaxassisi (murojaatlari, ijro intizomi bo'yicha), Biznesni boshqarish magistri (MBA) darajasining "Bank ishi" mutaxassisligi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi tinglovchisi
boltayeva.muxayyo@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada "Mikrokreditbank" ATBda depozit operatsiyalarini amalga oshirish mexanizmini takomillashtirish va depozit jozibadorligini oshirish masalalari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: depozit, Mikrokreditbank, operatsiya, hisobot, metod, omonat, kapital.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДЕПОЗИТНОГО СЧЕТА В АКБ «МИКРОКРЕДИТБАНК»

Аннотация. В этом рассматриваются вопросы совершенствования механизма депозитных операций и повышения привлекательности депозитов в "Микрокредитбанке" АКБ.

Ключевые слова: депозит, Микрокредитбанк, операция, отчет, метод, депозит, капитал.

KIRISH

Bank resurslarini shakllantirishda bank depozitlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, banklar yuridik va jismoniy shaxslarning pul mablag'larini jalb etish bo'yicha samarali siyosat olib borib, zarur takror ishlab chiqarish jarayonini ta'minlaydilar hamda murakkab moliyaviy-iqtisodiy munosabatlar tizimida o'z funksiyalarini bajarmoqdalar. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 9 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banking faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5296-sonli farmonida banklar faoliyatiga ma'muriy aralashuv amaliyotining davom etayotganligi [1], ya'ni banklarda aholi omonatlarini jalb qilish rejalarining mavjudligi banklarda depozit jalb qilish erkinligi yo'qligi kabi muammoni bartaraf etish lozimligi belgilab berilgan.

ADABIYOTLAR SHARHI

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

Depozit operatsiyalari-banklarning depozitorlar bilan tuzgan deposit shartnomalari asosida uning maqsadlariga ko'ra muayyan muddatga jalb etish hamda saqlashga doir operatsiyalardir[4].

Respublikamizda iqtisodiyotni liberallashtirish va modernizatsiya qilish sharoitida tijorat banklarining depozit operatsiyalarini o'rganishga e'tibor yanada ortmoqda. Tijorat banklarida deposit operatsiyalari to'g'risida ko'plab xorijiy va mamlakatimiz iqtisodchi olimlarining ilmiy ishlari bag'ishlangan.

Respublikamiz olimlaridan O.Rashidov, Sh.Abdullaeva, S.Norqobilov, F.Nurmurodov, O.Olimjonov, Sh.Toshmurodov, T.Boboqulov, A.Qodirov, T.Qoraliev, A.Omonov va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida ifodalangan.

Jumladan, professor Sh.Z. Abdullaevaning fikricha, jahon amaliyotida «depozit» deganda, faqatgina saqlash uchun moliya-kredit yoki bank muassasasiga berilgan pul mablag'lari yoki qimmatli qog'ozlar emas, balki bank omonatlari bilan bir qatorda bojxona to'lovlari, yig'imlar, soliqlar va hokazolarni to'lash uchun kiritilgan badallar ham tushuniladi[5].

Xorijlik olim S.A. Mitsekning fikricha tijorat banklariga jalb qilingan mablag'larning asosiy qismini depozitlar tashkil etadi. Depozitlar omonatchilar tomonidan qo'yilgan yoki operatsiyalar jarayonida bank hisobvarag'ida ma'lum vaqtgacha saqlanuvchi mablag'lar hisobidan shakllantiriladi. Bank depozitlari haqida iqtisodiy adabiyotlarda yagona yondashuv mavjud emas. Xalqaro bank amaliyotida depozitlar deyilganda moliya - kredit yoki bank muassasalariga saqlash uchun berilgan qimmatli qog'ozlar yoki pul mablag'lari tushuniladi[6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bank tizimining barqarorligi nafaqat mijozlarning xorijiy valyutaga bo'lgan talabini qondirish nuqtai nazaridan, balki depozit bazasi va ko'rsatilayotgan xizmatlar tarkibida kutilayotgan sifatli o'zgarishlar nuqtai nazaridan ham muhimdir[2]. Shuning uchun tijorat banklarida aholi omonatlarini jalb etishda erkinlik vujudga keldi va bank depozitlari foizlari tushishi kuzatildi.

Bunday sharoitda, banklarda depozitlarning jozibadorligini oshirish muammosi va aholining omonatlar foizi kamayishiga qaramay banklarga bo'lgan ishonchini oshirish muammosi vujudga keladi.

Shu o'rinda tijorat banklarining uzoq muddatli resurs bazasini shakllantirish va kengaytirish borasidagi faoliyatini rag'batlantirish, milliy valyutadagi depozitlar jozibadorligini oshirish va bank tizimidagi dollarlashtirish darajasini pasaytirishga harakat qilish lozim.

Depozit operatsiyalarining subyektlari sifatida bir tomondan, tijorat banklari qatnashsa, ikkinchi tomondan:

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

- davlat korxonasi va tashkilotlari;
- moliya, sug'urta, investitsion va trust kompaniyalar;
- xususiy korxonasi va tashkilotlar;
- aksionerlik kompaniyalari;
- banklar va boshqa kredit muassasalari;
- qo'shma korxonalar, kooperativlar;
- jamoatashkilotlari va fondlar;
- alohida jismoniy shaxslar yoki ularning birlashmalari qatnashadi.

G.S.Panovning fikricha: «depozitlar-mijozning bankka ma'lum bir talablari borligini tasdiqlovchi hisoblar yoki bitimlar va shartnomalarga asosan mijozlarning banklarga omonat shaklida qo'ygan pul mablag'laridir»[9].

Tijorat banklarining deposit operatsiyalarini boshqarishning muhim nazariy asoslari sifatida Dj.M.Keyns tomonidan yaratilgan nazariyalarni va Keynsdan keyingi davrda yaratilgan qator nazariyalar keltirish mumkin.

Shuningdek Dj.M.Keyns depozitlarning asosiy manbalari sifatida aholi va xo'jalik yurituvchi sub'yektlarning jamg'armalarini olgan va o'z navbatida, ular jamg'armalarining yagona omili daromad ekanligi ko'rsatib o'tgan.

NATIJALAR

Bugungi kunda "Mikrokreditbank" ATBda aholi omonatlarini jalb etishdagi muammoli vaziyatlardan yana biri jismoniy shaxslarning milliy valyutadagi omonatlari uchun majburiy zahira talablarining joriy etilganligidir. Ya'ni bir tomondan, tijorat banklari uchun endi jalb etilgan aholi omonatlarining bir qismini Markaziy bankda saqlashi bo'lsa, ikkinchi tomondan banklar omonatlar uchun foizlarni ko'tarishni xohlashmaydi. Natijada kam foizli depozitlarga aholi bo'sh pul mablag'larini qo'yishni kamaytirishi mumkin.

O'tgan 2023 yil banklar uchun aholi omonatlarini jalb qilishda muhim yil bo'ldi. Agar 2022 yilda banklarda O'zbekiston aholisining 63,1 trln. so'm omonatlari bo'lgan bo'lsa, 2023 yilga kelib bu 86,3 trln. so'mgacha oshdi – o'sish 36,7 foiz.

Banklar bo'yicha "Kapitalbank" hamon yetkachilik qilmoqda. Bankdagi aholi omonatlari 16 trln. so'mga yetgan. Ikkinchi o'rinda "Milliybank", uchinchi o'rinda esa "Agrobank" bormoqda.

O'tgan yili o'zbekistonliklar xususiy banklarga ko'proq omonat qo'ydi. 2022 yilda xususiy va davlat banklarida aholi omonatlari deyarli bir xil bo'lgan bo'lsa, 2023 yilda bu farq keskin kengaydi – 48,8 trln. so'mga 37,5 trln. so'm. Albatta, "Ipotekabank"ning xususiylashtirilishi ham bunga ta'sir qildi[10].

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

Bank depozitlarini jalb etishning ham chegaraviy miqdori mavjud bo'lishi lozim. Chunki bankning jalb qilgan depozitlari bankning passivida, ya'ni majburiyat sifatida joylashgan. O'z navbatida bank majburiyatlarini o'z mablag'lari bilan qoplay olish holati doimo muhim sanaladi. Shuning uchun depozit (yoki kredit) multiplikatsiyasining maksimal miqdori yoki chegarasini hisoblash uchun quyidagi matematik formuladan foydalaniladi:

$$D=D_0 \cdot 1/R \quad (1)$$

Bunda:

D-bank tizimida shakllantirilishi mumkin bo'lgan depozitning maksimal miqdori;

D₀-dastlabki depozit;

R-depozit birligiga teng keladigan likvidlik zahirasi.

XULOSA VA MUNOZARA

Demak, yuqorida amalga oshirilgan tahlillar natijalariga asoslangan holda tijorat banklarining deposit bazasining mustahkamligiga ta'sir qiluvchi quyidagi omillarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- bankka jalb qilingan mablag'larning umumiy miqdori;
- Markaziy bank tomonidan belgilangan majburiy zahira darajasi;
- Joriy likvidlikni saqlash maqsadida tashkil qilingan zahira va undan foydalanish tartibi;
- Kredit salohiyati manbalarining tarkibi va barqarorligi;
- Bank majburiyatlarining tarkibi va umumiy miqdori kabi omillar ta'sir ko'rsatadi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 9 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-5296-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 2 sentabrdagi "Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida" gi PF-5177-sonli farmoni.
3. Mirziyoev Sh.M. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli farmoni. // Xalq so'zi, 2017 yil 20 yanvar.
4. O'zbekiston Respublikasi bank tizimida buxgalteriya hisobini yuritishga oid qonunchilik hujjatlari to'plami. - T.: O'zbekiston, 2003, 83-b.
5. Abdullaeva Sh.Z. Bank ishi, Darslik. - T.: TMI, Iqtisod-Moliya, 2017 yil, 732 b.
6. Mitsek S. A. Moliya institutlari iqtisodiyoti. - Ekaterinburg, 2016. S. 42.
7. Panova G.S. Tijorat bankining kredit siyosati, - M., 2016, 68 b.
8. Padalkina L.S. Kapitalizmning zamonaviy pul tizimi. - M.: VZFEI, 2012. S. 58.
9. Romonovskiy M.V., prof. Beloglazova G.N. Moliya va kredit: Darslik. - M.: Yurait-Izdat, 2013. B. 390.
10. <https://cbu.uz/> rasmiy sayti.